

УДК 343.102

А. М. Юрченко

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

Найбільш важливим елементом будь-якої діяльності, зокрема діяльності, яка пов'язана зі взаємодією слідчого та оперативних підрозділів, є її законодавче закріплення та регулювання. Оскільки законодавче закріплення та регулювання є показником ефективності на практиці, це питання потребує детального аналізу та дослідження.

Як свідчить аналіз нинішнього чинного законодавства, правовідносини, які пов'язані зі взаємодією слідчого та співробітників оперативних підрозділів під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, за своїм характером є як процесуальними (регламентованими кримінальним процесуальним законом, а саме Кримінальним процесуальним кодексом 2012 р.), так і непроцесуальними (регламентованими іншими законами або підзаконними нормативними актами, тут маються на увазі ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», ЗУ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затверджена наказом МВС України від 14.08.2012 №700 (далі – Інструкція від 14.08.2012 р.), Інструкція про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп, затверджена наказом МВС від 20.10.2014 № 1107 (далі – Інструкція від 20.10.2014 р.) та ін.).

Особливості практичної взаємодії слідчого під час виконання оперативними підрозділами письмових доручень щодо проведення негласних слідчих розшукових дій отримали нормативно-правове закріплення в Інструкції від 14.08.2012 р. Пункт 2.8. цієї інструкції має назву «Співробітник оперативного підрозділу». У цій інструкції чітко зазначено, що оперативний підрозділ здійснює поквартирний чи подвірний обхід із метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збирання відомостей, що можуть бути використані як докази; установлює час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість причетних до його вчинення осіб, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямки, в якому вони зникли, інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; оперативний співробітник негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та причетних до нього осіб для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Також п. 2.8.4., як і ст. 41 чинного КПК України, зазначає, що виконання оперативними підрозділами письмових доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, користується повноваженнями слідчого [5].

Також згідно з цією інструкцією під час ведення оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи (далі – ОРС) щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, слідчий органів внутрішніх справ звертається до начальника слідчого підрозділу про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу. Начальник оперативного підрозділу з дотриманням режиму таємності надає слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення та надання в разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, які засвідчують наявність у їхніх діях ознак злочину. Надалі матеріали ОРС розглядаються під час оперативної наради за участі начальників оперативного, слідчого підрозділів і співробітників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів із реалізації матеріалів ОРС, який затверджується начальниками слідчого та оперативного підрозділів. У разі встановлення під час проведення оперативно-розшукових заходів фактичних даних, що свідчать про ознаки злочину в діяннях окремих осіб і груп, але якщо їх припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження, начальник оперативного підрозділу інформує про це начальника слідчого підрозділу і лише після закінчення їх проведення матеріали ОРС виносяться на розгляд оперативної наради для розроблення спільних заходів із їх реалізації. На наш погляд, важливим і позитивним елементом, на відміну від КПК України, в ній ясно та чітко регламентовано пунктом 6 виконання співробітниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Як уже зазначалося вище, взаємодію слідчого з оперативними підрозділами унормовано також і ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме п. 2 ст. 7 зазначає, що оперативні підрозділи повинні виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора, ухвали слідчого судді й запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів [3].

Інструкцією про порядок створення та організації діяльності слідчих груп і слідчо-оперативних груп також регламентована взаємодія слідчого з оперативними підрозділами. Так, згідно з цією інструкцією п. 3.4. організація взаємодії слідчих та оперативних підрозділів здійснюється відповідно до плану розслідування, а у п. 3.5 зазначено, що слідчі СОГ мають право в установленому порядку доручати співробітникам оперативних підрозділів, що входять до складу СОГ, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, а також ужиття інших заходів, що забезпечують ефективне та своєчасне виконання функцій та завдань, покладених на такі підрозділи [6].

Відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК України законодавець надає лише слідчому та прокурору право залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій [1]. На нашу думку, було б доцільно внести зміни до ч. 6 ст. 246 КПК України, надавши уповноваженому оперативному підрозділу, який виконує доручення слідчого та на момент виконання цих доручень користується повноваженнями

ми слідчого, право залучати на його власний розсуд інших фахівців до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Відомі такі види допомоги оперативних співробітників слідчому під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у процесі виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень:

а) безпосередня участь у негласній слідчій (розшуковій) дії: участь у оперативній комбінації впродовж здійснення контролю за вчиненням злочину (контрольована поставка, оперативна закупка тощо), виконання спеціальних завдань;

б) профілактика і припинення порушень порядку під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій: забезпечення охорони місця, приміщення або іншого володіння особи, де проводяться негласні слідчі (розшукові) дії; в) застосування спеціальних знань працівниками оперативно-технічних підрозділів, які беруть участь у негласних слідчих (розшукових) діях як фахівці. Спосіб допомоги під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій залежить від конкретних обставин кримінального провадження, від слідчої (розшукової) дії, що проводиться, та інших умов.

Слід звернути увагу на важливий момент: законодавством не визначений момент, із якого розпочинається взаємодія слідчого й оперативного підрозділу.

Слід визнати, що норми чинного КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у частині регламентації питань взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів потребують певного доопрацювання та належного законодавчого врегулювання. Найповніша та найефективніша взаємодія слідчого та співробітника оперативного підрозділу досягається лише тоді, коли така взаємодія побудована на основі певних передбачених законом і напрацьованих практикою вимог. Дотримання цих вимог є обов'язковим і для слідчого, і для співробітників оперативних підрозділів у кожному конкретному випадку їх взаємодії.

Слід звернути увагу на те, що певною мірою взаємодія слідчого з оперативними підрозділами регулюється найбільш ефективно Кримінальним процесуальним кодексом, у якому зазначено, що під час досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий надає відповідним співробітникам оперативних підрозділів, а в разі створення СОГ – конкретним співробітникам, включеним до її складу, як уже зазначалося раніше, письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій.

У ч. 1 ст. 118 КПК України 1960 року було визначено, що слідчий має право доручити провадження слідчих дій органу дізнання, які зобов'язані це доручення виконати в десятиденний строк [2]. За п. 3 ч. 1 ст. 40 чинного КПК України слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [1]. Однак, на відміну від КПК 1960 року, строк виконання доручення оперативними співробітниками законодавцем не визначений, але цей строк має бути встановлений слідчим. Строк виконання доручення має бути розумним і достатнім для його виконання. На нашу думку, така позиція, яка встановлена законодавцем, є дуже слушною та позитивною для роботи оперативних підрозділів, оскільки залежно від складності завдань, поставлених слідчим у дорученні, має визначатись і строк його виконання. Термін

виконання доручень слідчих не повинен перевищувати встановленого в них строку. У разі неможливості своєчасного виконання доручення слідчого можливе продовження строку його виконання, що письмово погоджується начальником оперативного підрозділу з начальником слідчого підрозділу. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій повинно складатись у письмовій формі з визначенням конкретних завдань і направлятися на ім'я начальника територіального ОВС, який зобов'язаний визначити конкретних осіб серед співробітників оперативних підрозділів, на яких покласти обов'язки з виконання доручень слідчих (за винятком доручень, які надаються співробітникам оперативного підрозділу, що входить до складу СОГ).

Під час виконання доручень слідчого співробітник оперативного підрозділу має право використовувати лише ті повноваження слідчого, які необхідні для проведення слідчої (розшукової) дії, негласної слідчої (розшукової) дії в конкретному кримінальному провадженні, і не повинен в жодному разі зловживати своїми повноваженнями. Специфіка доручень і вказівок слідчого полягає в тому, що в них він тільки ставить конкретні завдання, вирішення яких він покладає на оперативні підрозділи. При цьому слідчий не вправі втручатися в оперативно-розшукову діяльність, здійснювану оперативними підрозділами за його дорученням. Вибір сил, засобів, тактичних прийомів і форм виконання таких доручень у всіх випадках є виключною компетенцією підрозділу, що здійснює ОРД.

У дорученнях зазначається найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; перелік слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, які потрібно виконати; інші відомості, які необхідні для виконання цих дій. Для проведення певних процесуальних дій слідчий зобов'язаний надати разом із дорученням дозвіл слідчого судді на їх проведення. Якщо у співробітника оперативного підрозділу в ході виконання доручення виникає потреба додатково провести іншу слідчу (розшукову) дію або негласну слідчу (розшукову) дію, він обов'язково повинен про це сповістити слідчого, без дозволу слідчого він ні в якому разі не повинен проводити дії, а слідчий у свою чергу приймає рішення про необхідність її проведення у встановленому законом порядку і проводить її сам або надсилає доручення для його проведення співробітникам оперативного підрозділу. Сьогодні у практичній діяльності оперативних підрозділів це є доволі великою проблемою у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. Оскільки бувають такі випадки, коли під час проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій в оперативних співробітників, які виконують ці слідчі дії за дорученням слідчого, виникає нагальна проблема провести додаткову іншу слідчу (розшукову) дію або негласну слідчу (розшукову) дію, тобто потрібно зробити це негайно, то в разі затримки їх проведення це може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення, знищення доказів або взагалі втечі підозрюваного. Звертаючись до слідчого стосовно отримання дозволу на проведення додаткової слідчої (розшукової) та негласної слідчої (розшукової) дії, оперативний працівник втрачає багато часу, за який він міг би уже провести невідкладну слідчу (розшукову) або негласну слідчу (розшукову) дію.

За висловлюванням заступника генерального прокурора України О. Баганця, кримінальна ситуація з кожним роком погіршується, про це свідчать результати стану злочинності в порівнянні з 2014 роком. Так, у 2015 році було на 6,8% більше кримінальних правопорушень (565 182 проти 529 139), відзначається ріст кількості тяжких злочинів (з 154 216 в 2014 проти 177 855 в 2015 р., або на 15,3%), відповідно, і частка їх у загальній злочинності також суттєво збільшилась (з 26,6 до 31,47%) [7]. Такий стан протидії злочинності пов'язаний не тільки з економічною ситуацією в Україні, а й із недостатньою профілактичною діяльністю правоохоронних органів.

Зараз виникла гостра проблема повноважень оперативних підрозділів під час досудового розслідування. Фактично співробітники оперативних підрозділів зовсім не займаються профілактикою правопорушень, а реагують на вже вчинене кримінальне правопорушення, та й то тільки зі вказівки слідчого.

Зважаючи на цю проблему, ми пропонуємо внести зміни до чинного КПК України, а саме розширити повноваження оперативного працівника в питаннях проведення невідкладних додаткових слідчих (розшукових) і негласних (слідчих) розшукових дій. Було б дуже доречно, щоб чинне процесуальне законодавство надавало право оперативним працівникам проводити додаткові слідчі (розшукові) та негласні (слідчі) розшукові дії у невідкладних так би мовити екстрених ситуаціях без дозволу слідчого. Уже після їх проведення в обов'язковому процесуальному порядку оперативний працівник повинен детально доповісти слідчому, що ним була проведена додаткова слідча дія, а слідчий має право після того, як ознайомиться з проведеною слідчою дією оперативного працівника, надати йому додаткові вказівки або в разі виявлення слідчим певних недоліків, які були допущені оперативним підрозділом у ході проведення невідкладних додаткових слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, має право висловити певні зауваження, а оперативний співробітник повинен ці зауваження взяти до відома і в майбутньому у своїй практичній діяльності ні в якому разі їх не допускати. Таким чином, спектр повноважень у оперативного співробітника під час виконання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій буде розширеним, і це, на наш погляд, у майбутньому буде давати тільки позитивний результат у діяльності, яка пов'язана зі взаємодією слідчого та оперативного працівника, а також позитивно впливати на розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, з вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок, що взаємодія слідчого зі співробітниками оперативного підрозділу на сьогодні недостатньо урегульована нормативно-правовими актами України, а нинішнє законодавство, яке регулює цю взаємодію, потребує змін і доповнень. Коли на законодавчому рівні буде належним чином закріплена взаємодія між слідчим і співробітниками оперативних підрозділів, тоді у їхній практичній діяльності буде швидке та повне розкриття і розслідування кримінальних правопорушень.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон від 28.12.1960 р. № 1001-05 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1961. – № 2.

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 22.

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю від 30.06.1993 р. № 3342-XII (3342-12) // Відомості Верховної Ради України. – 1993 р. – № 35.

5. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : Наказ МВС від 14.08.2012 р. № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS391.html.

6. Про затвердження Інструкції про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп : Наказ МВС від 20.10.2014 р. № 1107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1618-14>

7. Стан злочинності в державі за 2015 рік та результати протидії з боку держави і як це пов'язано із реформуванням правоохоронних органів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.baganets.com/blogs-baganets>.

Анотація

Юрченко А. М. Нормативно-правове регулювання взаємодії слідчого з оперативними підрозділами. – Стаття.

У статті автор проаналізував норми чинного кримінального процесуального законодавства України, які регулюють взаємодію слідчого та оперативного підрозділу під час кримінального провадження, і запропонував внести зміни до деяких нормативно-правових актів.

Ключові слова: слідчий, оперативний підрозділ, взаємодія, доручення, законодавство.

Аннотация

Юрченко А. М. Нормативно-правовое регулирование взаимодействия следователя с оперативными подразделениями. – Статья.

В данной статье автором проанализированы нормы действующего уголовного процессуального законодательства Украины, регулирующие взаимодействие следователя и оперативного подразделения в ходе уголовного производства, и предложено внести изменения в некоторые нормативно-правовые акты.

Ключевые слова: следователь, оперативное подразделение, взаимодействие, поручения, законодательство.

Summary

Yurchenko A. M. Legal regulation of interaction of an investigator and the operational subdivisions. – Article.

In this article the author analyzes the existing rules of criminal procedural legislation of Ukraine that regulate interaction and operational investigative unit during criminal proceedings and proposed amendments to some legislative acts.

Key words: investigator, operating unit, interaction, order, law.